

Voldoende onderscheidbaarheid niet

Gewasinspecteur Jan Bravenboer van het Centrum voor Genetische Bronnen Nederland (CGN) in Wageningen verricht waarnemingen aan een opplant van alstroemeria's.

Onderscheidbaar, homogeen, bestendig. Dat zijn eisen waaraan een nieuw ras moet voldoen, wil het kwekersrecht krijgen. Het Centrum voor Genetische Bronnen Nederland toetst deze eisen voor een groot aantal siergewassen.

TEKST: TIJS KIERKELS **BEELD: CGN** De belangstelling om een sierteeltras door middel van kwekersrecht te beschermen neemt toe. Strikt genomen is kwekersrecht niet nodig om een sierteeltras te verkopen. Er is alleen een rasbeschrijving vereist, en

dat mag ook een zelfgemaakte beschrijving zijn. Maar de kweker die wil voorkomen dat iemand anders met zijn ras aan de haal gaat, doet er verstandig aan wel kwekersrecht aan te vragen. Dat geeft hem het exclusieve recht het ras te exploi-

teren. Dat maakt de kans dat hij zijn investering terugverdient een stuk groter. De vergroting van de Europese Unie met de Oost-Europese landen is ook op dit terrein een impuls gebleken.

Kwekersrecht niet goedkoop

Toch blijft het aanvragen van kwekersrecht een afweging van baten tegen kosten. De kweker die een kleine, goed overzichtelijke markt bedient, kan het best af zonder kwekersrecht. Want Nederlands kwekersrecht kost zo'n € 1000 aan onderzoek en administratie plus jaarlijks zo'n € 350 aan cijzen. Als een kweker 25 jaar kwekersrecht wil, is dat een investering

— baten tegen kosten

voldoende voor kwekersrecht

Onafhankelijkheid essentieel

Bij kwekersrecht kan het om grote financiële belangen gaan. Het is dan ook van groot belang dat het CGN volstrekt betrouwbaar, onafhankelijk en neutraal is.

Het instituut voert de wettelijke onderzoekstaken (WOT) uit die nodig zijn om biodiversiteit en identiteit van soorten te garanderen die van belang zijn voor de landbouw en bosbouw. Dat gebeurt volgens zeer strikte protocollen. De enige opdrachtgevers zijn de Raad voor het Kwekersrecht en het Europese bureau CPVO. Kwekers die bezwaar willen maken tegen een kwekersrechtverlening voor een aangemeld ras, kunnen dan ook niet rechtstreeks aankloppen. Formeel moet zo'n bezwaar altijd via de opdrachtgevers lopen.

Ondertussen stapelt zich natuurlijk wel een goudmijn aan kennis op bij het CGN die ook best op een andere manier benut zou kunnen worden. Het CGN mag echter geen commerciële poot ontwikkelen, zoals veel andere instituten die inmiddels wel hebben. Voor elke bijkomende activiteit naast de WOT-taken is toestemming nodig.

Die is bijvoorbeeld verleend voor hulp bij de implementatie van de EU-wetgeving in Turkije en Indonesië en ook voor cursussen op het gebied van kwekersrecht.

van bijna 10.000 euro. Wel zullen deze jaarcijzen binnenkort aanzienlijk dalen, naar een getal van twee cijfers.

Bij het Europese kwekersrecht is de verdeling van de kosten iets anders, namelijk € 2000 voor onderzoek en administratie en € 300 aan jaarcijzen. Ook hier komt het totaalbedrag bij 25 jaar kwekersrecht dicht in de buurt van de 10.000 euro. Deze jaarcijzen zullen binnenkort zeer waarschijnlijk ook dalen tot € 200.

Kwekersrecht moet aangevraagd worden bij de Raad voor het Kwekersrecht of bij het Europese Bureau voor Plantenrassen (CPVO) als kwekersrecht voor de 25 EU-landen gewenst is. In beide gevallen moet getoetst worden of het nieuwe ras onderscheidbaar, homogeen en bestendig is. Het Centrum voor Genetische Bronnen Nederland (CGN) in Wageningen voert voor een groot aantal siergewassen dit onderzoek uit.

Voor groenterassen voert Naktuinbouw het onderzoek uit. Beide instituten werken in opdracht van de Raad voor het Kwekersrecht of het CPVO. Daarnaast zijn er regels voor de naamgeving van een aangemeld ras en de periode waarbinnen het al verhandeld is (de 'nieuwheid'), maar deze aspecten beoordeelt de Raad voor het Kwekersrecht en het CPVO zelf.

Beveiligde kas

In een beveiligde kas op proefbedrijf Nergena laat Kees Grashoff, projectleider kwekersrechtsonderzoek siergewassen bij CGN, zien hoe dat in zijn werk gaat. Een halve hectare kassen gevuld met kleurige bloemen. In de leliekas staan maar liefst 137 nieuwe rassen, die vergeleken worden met bestaande.

"In 30 jaar zijn er wel 2500 leliecultivars aangemeld", vertelt Grashoff. Ook de rozen en alstroemeriakassen vormen festijnen van kleur. Vaak zijn het variaties op oude thema's, maar tussen potplanten zitten soms ook volledig nieuwe soorten. Dit is een snoepwinkel voor wie van nieuwigheden houdt. Kassen vol met 'novelties' die nog bijna niemand gezien heeft.

Nieuw, homogeen en bestendig

Maar is het ook allemaal werkelijk nieuw? En homogeen en bestendig? Om dat te testen, kweken de CGN-medewerkers de planten op naast rassen die lijken op de aangemelde. De ideeën voor zulke soortgenoten vinden ze op internet, in fotodatabases en vooral door suggesties vanuit het vak. "Een belangrijke rol speelt de wandelende referentiecollectie", vertelt Grashoff. "Dat is een groep specialisten op het gebied van rassenkennis die, op verzoek van de Raad voor het Kwekersrecht, de nieuwe rassen bekijkt en vergelijkt met de oude. Bij de lelies is de commissie minstens vijf keer langs geweest vanwege de variatie in bloeitijdstip. De commissie adviseert welke rassen als vergelijkingsmateriaal kunnen dienen."

Op deze manier wordt in het algemeen goed duidelijk of een ras inderdaad onderscheidbaar is. Soms is nog een tweede teeltjaar nodig met andere referentierassen.

De reden voor de meeste afwijzingen is echter niet de onderscheidbaarheid (of het ras inderdaad verschilt van alle andere) maar onvoldoende homogeniteit, vertelt Grashoffs collega Arndjan van Wijk, hoofd plantenrassenonderzoek bij het CGN. In de alstroemeriakas is daarvan een voorbeeld te

zien. Een paar planten in een partij van een aangemeld ras vertonen een afwijkende kleur. Ook gebrek aan bestendigheid komt voor. Groene planten met gemêleerde bladkleur (zoals variegata-vormen) willen nog wel eens terugvallen naar de volledig groene vorm. "Als zoiets gebeurt, roepen we de kweker erbij om de opplant te bekijken", zegt Grashoff. "Daarna geven wij een advies over de aanmelding aan de Raad of het CPVO. Deze instanties nemen de beslissing. De kweker kan daarna eventueel bezwaar aantekenen."

DNA-onderzoek

Voor wie opgegroeid is in het DNA-tijdperk lijkt de methode van gezamenlijk opkweken van oud en nieuw ras gedurende een heel seizoen tijdrovend. Met moleculaire merkertechnieken is vaak veel sneller aan te tonen of rassen van elkaar verschillen (mits ze vegetatief vermeerderd zijn, zoals bij siergewassen meestal het geval is).

"Zulke technieken worden wel gebruikt bij handhavingszaken", vertelt Van Wijk. "Als de kweker denkt dat er inbreuk is gemaakt op zijn kwekersrecht, kan de rechter DNA-onderzoek vorderen. Maar bij het verkrijgen van kwekersrecht speelt het nog geen rol. Het gaat toch om expressie van genen onder bepaalde omstandigheden. Als je wilt weten of twee rassen verschillend zijn onder dezelfde omstandigheden zul je ze toch naast elkaar moeten opkweken. En daarnaast: DNA-technieken zullen geen onderscheid laten zien bij mutanten."

Binnen de internationale kwekersrechtorganisatie UPOV woedt overigens wel een discussie over biochemische en moleculaire technieken. Ze zouden kunnen helpen om de referentiecollectie hanteerbaarder te maken. Vooruitlopend daarop slaat het CGN alvast diepvriesmonsters van blad op om op termijn DNA-profielen te kunnen maken.

SAMENVATTING

Een kweker die voor een ras kwekersrecht heeft gekregen, heeft het exclusieve recht het ras te exploiteren. Dat maakt de kans dat hij zijn investering terugverdient een stuk groter. Het Centrum voor Genetische Bronnen Nederland (CGN) in Wageningen voert voor een groot aantal siergewassen dit onderzoek uit. Belangrijk voor het krijgen van kwekersrecht zijn voldoende onderscheidbaarheid en voldoende homogeniteit.

— gebrek aan bestendigheid

kosten —

Raad voor —
Kwekersrecht

nieuwheid —

— expressie van genen

— referentiecollectie